

Ігор Павлович Білецький

кандидат філософських наук,
доцент кафедри теорії культури і філософії науки
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-4995-7842>

ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ДОСВІД У КОНТЕКСТІ ЗАХІДНИХ І СХІДНИХ ПАРАДИГМ ФІЛОСОФУВАННЯ

Стаття присвячена проблемі феноменології екзистенційного досвіду в контексті парадигм західної та східної філософії. Раніше ми говорили про п'ять т.зв. парадигм філософування: індійську, китайську, античну, авраамічну, сучасну або сциєнтистську.

Індійська філософія спирається на традиційні для індійської культури від уявлення про реінкарнацію, сансару та звільнення з тенет сансари. Китайська спирається на організмичне світобачення: всесвіт сприймається як єдиний організм, де кожна людина чи навіть інша жива істота є чимось на кшталт органу всередині цього організму і подібно органу звичайного організму, мають свої місце і функцію (своє Дао). Антична є найбільш проблематичною, оскільки все, що маємо на сьогодні, - це тексти, які інколи можуть інтерпретуватися абсолютно по-різному; ми припускаємо, слідуючи за П. Адо, що її можна інтерпретувати як практичну дисципліну пошуку щастя у ворожому людині світі. Авраамічна виходить з ідей монотеїзму, креаціонізму та ревелюціонізму. Сучасна сциєнтистська виходить із уявлень про реальність, які дають природничі науки. Всі різноманітні напрямки сучасної філософії так чи інакше розвиваються в контексті світогляду, спертого на природничі науки. Звідси такі несхожі напрямки сучасної філософії, як позитивізм, що безпосередньо слідує за природничими (позитивними), та екзистенціалізм, що займається питаннями людського буття перед лицем світу байдужого до всіх людських уявлень та цінностей.

Показано, що екзистенціалізм, напрямок, що своєю чергою тісно пов'язаний з феноменологією, є закономірним проявом саме сциєнтистської парадигми, але при цьому екзистенційний досвід у тих чи інших варіантах неодноразово висвітлювався також і в рамках інших парадигм, нерідко набуваючи там значно глибшого висвітлення.

Ключові слова: феноменологія, екзистенційний досвід, індійська, китайська, антична, авраамічна, сциєнтистські парадигми філософування, буддійська філософія, неоплатонізм, Буття, Ніщо.

Як цитувати: Білецький, І., (2025). Екзистенційний досвід у контексті західних і східних парадигм філософування. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*, (72), 15-21. <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2025-72-02>

In cites: Biletsky, I., (2025). Existential experience in the context of western and eastern paradigms of philosophizing. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series Theory of Culture and Philosophy of Science*, (72), 15-21. <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2025-72-02> [In Ukrainian]

Мета даної статті полягає в тому, щоб проаналізувати уявлення про смисл екзистенційного досвіду в рамках п'яти парадигм філософування, тему яких ми розробляли раніше [2]. Для цього необхідно, по-перше, простежити розвиток і зміну контекстів уявлення про екзистенційний досвід у сучасній західній філософії; по-друге, екстраполювати ці уявлення на інші парадигми з тим, щоб, по-третє, виявити загальні позаконтекстуальні аспекти цього досвіду та його відношення до т.зв. духовного досвіду, досвіду змінених станів свідомості тощо.

© Білецький І. П., 2025

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

Напевно, спочатку слід коротко нагадати про згадані п'ять парадигм філософування. Традиційна індійська парадигма обертається навколо питання про реінкарнацію та звільнення з тенет сансари; традиційна китайська з принципу організму, де всесвіт мислиться як щось на кшталт гігантського організму, а кожна жива істота щось на кшталт органу цього організму; антична парадигма виходить з принципу уникнення страждань та досягнення щастя (блаженства) в цьому світі; авраамічна парадигма чи парадигма світобачення авраамічних релігій (юдаїзму, християнства, ісламу) спирається на принцип монотеїзму та креаціонізму; сучасна сциєнтистська виходить з картини світу, яку подають сучасні природничі науки. Все, що виходить за межі цієї картини, відкидається або принаймні уявляється сумнівним. Звідси, з картини світу байдужого до всіх людських цінностей та устремлінь такі різні напрямки філософії XX століття як, з однієї сторони, позитивізм (напрямок, який безпосередньо слідує за позитивними чи природничими науками), з іншої, екзистенціалізм, що розглядає буття людини в цьому світі [2].

Саме поняття екзистенційного досвіду відразу відсилає нас до екзистенціалізму, найбільш відомого напрямку іраціональної філософії у XX столітті. Останній, однак, тісно пов'язаний з феноменологією, напрямком, фундатор якого Едмунд Гуссерль намагався представити його навпаки як найбільш раціональний підхід і метод міркування. Істина за Гуссерлем є очевидністю й аподиктичністю. Все, що не є очевидним і аподиктичним, підлягає феноменологічній редукції, тобто береться в дужки й виключається з числа можливих основ аналізу. Те, що залишається, це т.зв. ейдоси, серед яких зокрема ейдос ейдетичного его (я) (останнє слід відрізнити від я психофізичного) [6, с.84-86]. Власне ейдетичне я являє собою свого роду початок системи координат, крізь яку проходить потік феноменів свідомості. Феноменологія ж – це вчення про те, як працює наша свідомість у різних ситуаціях. Сама ідея філософії, що буде описувати роботу свідомості, не була аж такою новою. Власне чимсь подібним літ за сто п'ятдесят займався ще Імануїл Кант. Новаторство ж Гуссерля полягало в тому, що він почав розвивати свою феноменологію в іншому інтелектуальному контексті (в часи Канта, як і пізніше в часи Гегеля, ще не існувало розділення між філософією і психологією, і Гуссерль розпочинає свою справу з намагання протистояння психологізму в інтерпретаціях математики та інших дисциплін у XIX столітті) [1].

Ідея описувати роботу свідомості в різних ситуаціях справила величезне враження і швидко припала до смаку молодим Жану-Полу Сартру, Симоні де Бовуар, Раймону Арону, французьким філософам та письменникам, які склали в подальшому ядро французького екзистенціалізму [1, с. 14-15]; в той час, як аспірант самого Гуссерля Мартін Гайдеггер рішуче переглянув ідеї свого вчителя, проголосивши наголос на питанні буття. «Чому існує суще, а не навпаки ніщо», - повторює Гайдеггер питання, поставлене ще у XVIII столітті Ляйбніцом. Згідно з Гайдеггером, все, з чим ми маємо справу в звичайному стані, є сущим, під шаром якого сокрите буття. Буття ж відкривається в стані жаху (абсолютно ірраціональному досвіді на межі буття і небуття). В стані жаху буття [Sein] відкривається як присутність [Dasein] (присутність, досл. ось-буття, тут-буття). Власне термін Dasein важко точно перекласти на інші мови: Dasein як присутність резервуються Гайдеггером суто для людського буття на противагу Vorhandensein чи наявному буттю, буттю-перед-нами, що «характеризує лише спосіб присутності речей, які «наявні тут», на відміну від Dasein, що перебуває під владою «моторошності буття» та турботи, що є сутністю, первинною структурою ... Dasein» [7, с. 19]. Як аналогію можна навести дзенську притчу. Чоловік утікав від тигра і стрибнув у прірву. До дна прірви він не долетів, а ухопився за кущ десь посередині і зависнув. Глянув униз і побачив там іще одного тигра. Кущ був слабкий і не міг довго витримувати чоловіка, ще й миша звідкись вилізла й почала його підгризати. Чоловік огледівся, побачив поруч декілька ягід, простяг руку, зірвав їх і з'їв. І все, кінець казки – майбутнього немає. Є лише тут і зараз, Dasein або присутність. Недаремно компаративісти проводять аналогії між феноменологією Гайдеггера і дзен-буддизмом [3].

Сам Гайдеггер інтерпретує Dasein через постійне співставлення з тим, що існує поруч, під-рукою: «Сутність Dasein полягає в його існуванні. Відповідно ті характеристики, які можуть бути виявлені в цьому конструкті не є присутніми-під-рукою «властивостями» певної сутності, що виглядає тим чи іншим чином і сама є присутньою-під рукою, але в будь-якому разі є можливостями бути і не інакше... коли ми позначаємо певний конструкт Dasein, ми намагаємося сказати не «що» (стіл, дім чи дерево) але саме Буття» [16, р. 67]. І далі: «Dasein є в тому чи іншому аспекті моїм. Dasein означає прийняття рішення, яке в тому чи іншому сенсі є моїм» [16, р. 68], а також «Це, однак, не означає, що Dasein може бути представлене у формі

певної конкретної ідеї існування» [16, р. 69].

Для Ж.-П. Сартра ідеї Гайдеггера, викладені в його «Бутті і часі», відкрили шлях виходу за межі картезіанської дихотомії суб'єкта й об'єкта, на яку спирається світобачення сциєнтистичної парадигми. Щоправда Сартр відкидає конструкти на кшталт Dasein, його буття-для-себе – це не буття, а Ніщо, діра в бутті. Буття ж є лише буттям-у-собі, тобто якимись об'єктами, свідомість, я – це Ніщо. «Перефразовуючи декартівське «Я мислю, отже існую», Сартр по суті стверджує: «Я ніщо, отже, я вільний» [1, с. 183].

Сучасна парадигма філософування є сциєнтистичною у своїй основі, тобто розвивається в контексті картини світу, яку подають природничі науки, ця ж картина виходить з принципу суб'єкт-об'єктної дихотомії. Суб'єкт-об'єктна дихотомія насамперед визначає суб'єкт як активне, діюче начало, а об'єкт як начало пасивне, те, на що направлена активність суб'єкта. Відповідно, якщо ми починаємо процес пізнання себе, то це свідоме чи/та несвідоме стає об'єктом, а не суб'єктом, тобто об'єктивується, відділяється від суб'єкта тобто мене самого. Таким чином, пізнаючи себе, я об'єктивую, відділяю від себе своє тіло, характер, темперамент, спогади, смаки, уподобання etc. Все це перестає бути мною, моїм Я. Що ж залишається? Якщо слідувати Гуссерлю, то залишається так зване ейдетичне Я. Але що воно таке? Воно щось самоочевидне і аподиктичне, більше нічого сказати про нього неможливо [6, с. 84].

Згідно з дзен-буддійськими переказами, коли китайський імператор Уді прийшов, щоби побачити легендарного Бодгідгарму, той вийшов йому назустріч взутий в одну сандалю, інша була зав'язана в нього на голові, і відповідаючи на його запитання про те, хто він (Бодгідгарма) такий, відповів: «Не знаю». В подальшому цей випадок був обіграний у форму дзенського коану. У «Промовах лазоревої скелі» (збірка дзенських історій, записаних у XII столітті) переповідається буцімто продовження цієї історії, в якому імператор розповідає своїм придворним про цю зустріч. Один із придворних запитує: «І хто ж це був», - імператор відповідає: «Не знаю». Далі слідує авторський коментар: «О, здається він [імператор] починає розуміти» [14, с. 38-39]. Тобто, ця історія і коментарі до неї є дзенською репрезентацією неможливості пізнати (в звичайному значенні цього слова, крізь суб'єкт-об'єктну дихотомію) свого глибинного Я. Все те ж, що ми можемо пізнати і пізнаємо щодо себе, не є нами, а є чимось Іншим. Це власне і є головний парадокс Я як Іншого.

Взагалі ж у буддійській філософії є доктрина т.зв. анатману чи не-Я, не-душі, відсутності індивідуальної душі. Тобто, згідно з цією теорією, те, що ми сприймаємо як своє Я, свою індивідуальність, таким не є, але є Іншим.

Тобто, те, що я розглядаю і визнаю своїм Я, є насправді чимось іншим, тим, що я відкриваю в собі. Щось подібне можна знайти у представників німецької класичної філософії, починаючи від діалектики Я – не-Я Фрідріха Фіхте, у ми знаходимо систему в якій Я і не-Я проходять через цілу низку взаємних визначень, афектації і т.п., і до феноменології Гуссерля та Гайдеггера, а пізніше екзистенціаліста Сартра.

Сучасний раціоналізм виходить з принципу суб'єкт-об'єктної дихотомії; у відповідності ж з вищесказаним, суб'єкт (свідомість) – ніщо, об'єкт – усе (існуюче суще). Цікаво буде тут відзначити, що сучасна наукова картина світу не може змодельовати свідомість. Проблема такого моделювання тісно пов'язана зі спробами створення штучного інтелекту, оптимістичні прогнози про яке робилися упродовж майже всього XX століття. Однак, при цьому спеціалісти, які займаються цим питанням, відзначають, що, принаймні поки що, не вдається розв'язати декілька базових проблем щодо цього. Так, якщо вдається змодельовати і відтворити більшість окремих функцій та операцій, здійснюваних нашою свідомістю (на цих моделях власне побудована вся робота сучасних комп'ютерів), без відповіді залишається проблема т.зв. оператора [13]. Проблема полягає в тому, що в усіх моделях доводиться прийняти наявність певного «малого чоловічка», який ніби сидить десь у голові й направляє роботу мозку-комп'ютеру. Тобто мозок – це біокомп'ютер, але не Я-свідомість як така. Я-свідомість знаходиться десь або всередині, або може й ззовні, але в будь-якому разі випадає за межі усіх існуючих моделей.

Сучасна теорія пізнання також переважно спирається на принцип суб'єкт-об'єктної дихотомії, і неможливість пізнання себе тут означає неможливість пізнання суб'єкту. Якщо слідувати теорії М. Мак-Люена, то суб'єкт-об'єктна дихотомія є наслідком переходу від аудіотактильного до візуального типу сприйняття, переходу, породженого винайденням книгодруку та широким розповсюдженням читання, починаючи з XVI століття. Звичка сприймати інформацію через абстрактні візуальні значки інтеріоризується і змінює тип

сприйняття на суто візуальний. Візуальному сприйняттю притаманна так звана візуальна логіка, тобто логіка розташування об'єктів у візуальному просторі. Візуальна логіка у вузькому розумінні цього слова є простою формальною логікою Арістотеля, в ширшому включає в себе також принцип перспективи (як у прямому буквальному, так і непрямому значенні – перспективі як ієрархізації знань та уявлень), а також принцип суб'єкт-об'єктної дихотомії. Цей останній передбачає розділення, певне просторове розділення як необхідну передумову можливості візуального бачення. Розділення означає, що об'єкт мого бачення, мислення чи іншого способу докладання моєї волі є відділеним, а отже очевидно незалежним від мене як суб'єкта чи активного начала. Все, що я пізнаю, має бути об'єктивним, тобто таким, що існує незалежно від мене і моєї свідомості; свідомість же чи суб'єкт у даному випадку виноситься за межі процесу пізнання. Ситуація ще більше ускладнюється тим, що тепер після винайдення друку і появою достатньої кількості доступних до читання книжок, людина одержує більшу частину знань саме з них у процесі читання. Читає людина зазвичай усамітнівшись, залишившись наодинці з собою, зі своїми комплексами і страхами, всім тим, що прийнято кваліфікувати як суб'єктивне, а також ефемерне та неіснуюче [11].

Як було помічено ще наприкінці XVIII століття, а сто з гаком років описано методами наукової психології у форму психоаналізу, існує відкрита, усвідомлена частина цього суб'єктивного, а також прихована, несвідомі частини. Що є свідомими, а що несвідомим визначається певними рамками, які закладаються в процесі навчання і виховання та визначають собою перспективу і горизонт бачення. Людина є істотою соціальною, для того щоб людська свідомість дійсно стала людською, потрібне суспільство і спілкування з іншими людьми. Випадки т.зв. дітей Мауглі наочно це демонструють. Як зазначав Еміль Дюркгайм, людина в суспільстві є суспільством усередині людини. Тобто, те Інше, що людина сприймає за своє Я, за свій внутрішній світ, являє собою набір інтеріоризованих смислових кодів, тих самих, які ми називаємо культурою. Зовнішню реальність ми сприймаємо крізь призму цих кодів. Суб'єкт-об'єктна дихотомія тягне за собою кореспондентний підхід до проблеми істини. Істина визначається як знання, що відповідає дійсності (Truth is a knowledge corresponding to reality – звідси назва «кореспондентна теорія істини»). Такий підхід є найбільш зрозумілим і прийнятним для носіїв сучасної сциєнтиської культури і світобачення, однак, подальший аналіз виявляє також певні проблеми, головною з яких буде проблема характеру реальності, яка пізнається. Проблема полягає в тому, що все, з чим ми маємо справу, є внутрішнім контентом свідомості, що ми не можемо вийти за межі свідомості, з тим, щоби доторкнутися до реальності як такої. Ілюстрацією цієї проблеми служить мисленевий експеримент «мозок у пробірці» (Пропонується уявити людський мозок, поміщений у фізіологічний розчин, за допомогою якого підтримується життєдіяльність цього мозку, до нього приєднані електроди, через які передаються сигнали і створюється враження більш менш повноцінного життя. Запитання, що є реальністю для цього мозку і чи може він встановити реальний стан справ). Це метафізичний рівень проблеми. Епістемологічний же рівень проблеми визначає, що об'єктивна реальність сприймається нами не безпосередньо, а крізь призму зазначених смислових кодів, що веде до того, що одні і ті ж самі факти можуть сприйматися абсолютно по різному в рамках різних культур чи систем світобачення [3, с. 61].

Тобто, якщо на початку ми прийшли до того, що наше справжнє Я (якщо воно існує) знаходиться за межами наших звичайних пізнавальних можливостей, то тепер ми приходимо до того, що і зовнішня реальність як така також утікає від нас. Тобто, тут ми приходимо до соліпсизму. Соліпсизм же, якщо слідувати Бертррану Расселу, може бути або послідовно, або непослідовно проведеним. Останній означає, що ми заперечуємо існування зовнішнього світу, стверджуємо, що він є лише нашою фантазією чи галюцинацією, однак, не ставимо під сумнів своє власне існування, існування нашого Я. Послідовний же соліпсизм ставить під сумнів також і його. Дійсно, на основі чого ми приходимо до висновку про його існування? На основі спогадів. Але ж спогади також можуть бути ілюзією, а значить, послідовний соліпсизм заперечує абсолютно все, включаючи мене самого. І тут він збігається з абсолютним реалізмом, який стверджує реальне існування абсолютно усього – зовнішнього світу, світу наших думок і фантазій тощо [19, р. 91-92]. Самі ж категорії реального/нереального, існуючого/неіснуючого втрачають будь-який смисл. І до всього цього ми приходимо, відштовхуючись від примату суб'єкт-об'єктної дихотомії, доводячи її до граничних проявів.

Відповідно, екзистенційний досвід полягає в осягненні ілюзорності всього того, з чим людина може себе асоціювати в звичайному житті – це все раптом розчиняється в ніщо соліпсизму і порожнечі. Все воно не є нами, але було одержано ззовні в процесі інтеріоризації

зовнішнього досвіду.

Гуссерль відкидав соліпсизм, у його філософії зовнішній світ просто «береться у дужки», однак, далі знову піднімається питання про трансценденцію. І якщо Гайдеггер намагається вирішити це проблему через питання про повернення до теми буття, яке розуміється в екзистенційному ключі, то, наприклад, Симоне Аврора у статті «Ранній Гуссерль між структуралізмом і трансцендентальною філософією» пропонує зіставлення феноменології зі структуралізмом [9, с. 129]. Я схильюся до того, щоб віднести до такого підходу також вищенаведений аналіз на основі концепції М. Мак-Люена.

Раніше ми продемонстрували паралелі цього з тим, як це вбачається у буддистській філософії, тепер залишається подивитися, як це буде в інших парадигмах філософування. Паралелі буддистській філософії знаходимо у китайській даоській філософії, в знаменитому «Дао, про яке не можна сказати уголос» [15] і т.д, і т.п. У християнській і мусульманській філософії (авраамічна парадигма) екзистенційний досвід – це досвід містичний, який зводиться до глибокого усвідомлення свого внутрішнього зв'язку з Творцем, перед лицем якого відкривається вся жалюгідність людського Я. «Велич людини полягає в тому, що вона усвідомлює свою жалюгідність. Дерево не усвідомлює себе жалюгідним», - пише Паскаль (цит. по [10, с. 79]). Рациональні ж спроби репрезентації екзистенційного досвіду спираються на методи античної філософії (переважно неоплатонізму).

Так, якщо виходити з того, що основним репрезентантом античної філософії є платонівська лінія філософування, яка закінчується неоплатонізмом, то можна побачити деякі цікаві паралелі між нею та феноменологією. Плотін, якого визнають засновником неоплатонізму, згадує у п'ятій Енеаді (V3-3) 1) здатність до сприйняття (використовується тільки щодо зовнішніх речей), 2) дискурсивне мислення або розсудок (нижчий розум) і 3) розум (вищий або чистий, без домішок, направлений на себе)¹ [20, с. 30-31]. Ця тріада є певного роду відображенням його знаменитої космічної тріади Єдине – Розум – Душа. Космічний Розум і розум тварний (тобто його відображення у тварному світі, яким користується кожна окрема людина) є фактично одним і тим же, другий є лише окремим проявом першого, виступаючи посередником між верховним Розумом (який у свою чергу являє собою образ Єдиного, тобто абсолютного першого начала) і душею (тобто людиною, суб'єктом, що здатен сприймати як себе, так і зовнішні об'єкти) [20, с. 30-31]. Душа ж у своїй взаємодії з об'єктами зовнішнього світу користується розсудком, «який аналізує чуттєві уявлення, робить їх розпорядок, поєднуючи одні й розділяючи інші» [20, с. 30]. «Ми мислимо й думки виражаємо словом тільки згідно з розумом тією вищою частиною розсудку, яка сприймає враження, що йдуть від розуму» [20, с. 32]. Тобто космічний Розум (керований ідеалом Єдиного) за допомогою тварного розуму направляє діяльність розсудку. З іншої сторони, споглядаючи свій тварний розум ми приходимо до споглядання Розуму космічного (а далі й до Єдиного, тобто абсолютного первоначала). Власне це і є вищий можливий досвід, який перевершує будь-який досвід буденний.

Підводячи підсумки, процитуємо сучасного американського філософа та психолога Кена Вілбера: «Коли...людина інтенсивно розвиватиметься в духовному плані, у певний момент виявиться, що вона не тільки піднялася по драбині розвитку, а й зійшла з неї. Як сказали у дзенській традиції: ви нагорі стометрового стовпа і повинні зробити ще один крок; ви робите крок – і де ви опинитеся? ...Коли ви сходите з драбини, то опиняєтеся у стані невагомості в Пустоті. Внутрішнє і зовнішнє, суб'єкт і об'єкт – усе втрачає смисл. Ви більше не «тут», а світ, який ви спостерігаєте, не «там». Ви не дивитеся на Космос, ви і є Космос. Так проявляється Єдиний Всесвіт, прозорий і ясний» [5, с. 174]. Вілбер – представник т.зв. трансперсональної психології, яка досліджує т.зв. «змінені стани свідомості»² і намагається тим самим вийти за межі обмежень сучасного сциєнтистського бачення реальності. Такий підхід дозволяє глибше поглянути на екзистенційний досвід з тим, щоб розвинути досконаліші феноменологічні описи останнього. Взірці таких спроб ми знаходимо в інших, відмінних від сучасної сциєнтистської, парадигмах філософування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бейквелл Сара. (2025). В кафе екзистенціалістів: свобода, буття і абрикосові коктейлі /Сара

¹ Паралель з теорією пізнання І. Канта, де також знаходимо тріаду розум-розсудок-сприйняття, хоча й зовсім у іншій інтерпретації.

² Ж.-П. Сартр до речі, траплялося, також експериментував з такими станами [1, с.120-121].

Бейквелл; пер. з англ. Віталії Станкевич – Київ: Комубук, – 472 с.

2. Білецький Ігор. (2024). Логіка і страгати в контексті західної та китайської філософської парадигми // *Вісник Львівського університету, серія: Філософсько-політологічні студії*, 2024, Випуск 55. – с.. 13-18. Філософсько-політологічні студії, Випуск 55. – с.. 13-18. <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.55.2>

3. Білецький І.П. (2001). Філософія і методологія наукового пізнання// Харків, ХДЕУ, – 104 с.

4. Бистрицький Є. (2012). Трансцендентальна феноменологія і поняття досвіду // *Філософська думка*. — № 5. — С. 113-132.

5. Вілбер Кен. (2020). *Коротка історія всього* //Кен Вілбер; пер. з англ. Миколи Климчука. – Львів: Видавництво: Terra Incognita, – 400 с.

6. Гуссерль Едмунд. (2021) *Картезіанські медитації. Вступ до феноменології* // Гуссерль Е.; пер. з нім. Андрія Вахтеля. – Київ: Темпора, – 304 с.

7. *Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей.* // Під керівництвом Барбари Кассен. Пер. з французької. – Том другий. – Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. – 488 с.

8. *Індійська філософія* // Під ред. Т.П. Кононенка. (2019). Харків: Фоліо, – 142 с.

9. Кебуладзе Вахтанг. (2021). *ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІ СЮЖЕТИ* //Sententiae, Volume XL, Issue 1, - с. 128-132. <https://doi.org/10.31649/sent40.01.128>

10. Лепп Іняс. (2004). *Християнська філософія екзистенції*//Лепп Іняс: Пер. з фр. – Київ: Унів. Вид-во «Пульсари», – 148 с.

11. Мак-Люен Маршалл. (2008). *Галактика Гутенберга: Становлення людини друкованої книги* / Пер. з англ. А.А. Галушки, В.І. Постнікова. – Київ: Ніка-Центр, – 392 с.

12. Сартр Жан-Поль. (2001). *БУТТЯ І НІЩО. Нарис феноменологічної онтології* // Сартр Ж.-П. - Переклали з французької Віталій Лях, Петро Тарашук. – Київ: Видавництво Соломії Павличко “ОСНОВИ”, – 854 с.

13. Цехмістро І.З. (2003). *Голістична філософія науки*. – Харків: Акта, – 288 с.

14. Bi Yän Lu. (1999). *Niederschrift von der Smaragdenen Felswand* // verdeuscht von Wilhelm Gundert. – Carl Hanser Verlag GmbH, Augsburg, b. I, - 581 s.

15. Fung Yu-lan. (1958). *A Short History of Chinese Philosophy* // New York, the Macmillan Company, – 368 p.

16. Heidegger Martin. (2023). *Being and Time* //Heidegger M., translated by John Macquarrie &Edward Robinson. – Printed in the UK: Blackwell Publishing, – 590 p.

17. Liotar Žan-Fransoa. (1980). *FENOMENOLOGIJA* / Lyotard Jean-François ; prevod Mirjana Zdravković – Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, – 138 s.

18. Radhakrishnan S. (1923). *Indian Philosophy* / New York, the Macmillan Company, V. 1 – 688 p., v.2 – 822 p.

19. Russel Bertrand. (1948). *Human Knowledge. Its Scope and Limits* // London George Allen and Unwin LTD, – 538 p.

20. *The Six Enneads By Plotinus.* (2018). This edition was created and published by Global Grey © GlobalGrey. – 862 p.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2025

Переглянуто 27.10.2025

Стаття рекомендована до друку 28.11.2025

Опубліковано 30.12.2025

Igor P. Biletsky, PhD in Philosophy, Associate Professor of the Department of Theory of Culture and Philosophy of Science V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq. 4, Kharkiv, 61022, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-4995-7842>

EXISTENTIAL EXPERIENCE IN THE CONTEXT OF WESTERN AND EASTERN PARADIGMS OF PHILOSOPHIZING

The article is devoted to the problem of the phenomenology of existential experience in the context of the paradigms of Western and Eastern philosophy. Earlier we talked about five so-called paradigms of philosophizing: Indian, Chinese, Ancient, Abrahamic, Modern or Scientist.

Indian philosophy is based on traditional Indian cultural ideas about reincarnation, samsara, and liberation from the web of samsara. The Chinese paradigm is based on an organismic worldview: the universe is perceived as a single organism, where each person is something like an organ within this organism and, like an organ in an ordinary organism, it has its own place and function (its own Tao). The Ancient paradigm is the most problematic, since all we have today are texts that can sometimes be interpreted in completely different ways; we suggest, following P. Hadot, that it can be interpreted as a practical discipline for finding happiness in

a world hostile to man. The Abrahamic paradigm comes from the ideas of monotheism, creationism and revelationism. Modern scientific philosophy proceeds from the ideas about reality that natural sciences provide. All the various directions of modern philosophy develop in one way or another in the context of a worldview based on natural sciences. Hence such dissimilar directions of modern philosophy as positivism, which directly follows natural (positive) sciences, and existentialism, which deals with questions of human existence in the face of a world indifferent to all human ideas and values.

It is shown that existentialism, a direction that is closely related to phenomenology, is a natural manifestation of the scientific paradigm, but at the same time, existential experience in one form or another has been repeatedly highlighted within the framework of other paradigms, often acquiring much deeper coverage there.

Keywords: **phenomenology, existential experience, Indian, Chinese, Ancient, Abrahamic, Scientific paradigms of philosophizing, Buddhist philosophy, Neoplatonism, Being, Nothingness.**

REFERENCES

1. Bakewell S. (2025). At the Existentialist Café. Freedom, Being and Apricot Cocktails / Bakewell Sarah – Kyiv: Kombbook, – 472 p. (in Ukrainian)
2. Biletsky I. (2024). Logic and stratagems in the context of western and Chinese philosophic paradigms // Visnyk of the Lviv university: Philosophical Political studies, Issue 55. p. 13-18. <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.55.2> (in Ukrainian)
3. Biletsky I. (2001). Philosophy and Methodology of Science // Kharkiv, ХДЕУ. 104 p. (in Ukrainian)
4. Bystrytsky Y. (2012) Transcendental phenomenology and the notion of experience // Filosofska dumka — № 5. — p. 113-132. (in Ukrainian)
5. Wilber K. (2020). A Brief History of Everything // Wilber Ken (in Ukrainian). – Lviv: Terra Incognita, – 400 p. (in Ukrainian)
6. Husserl E. (2021). Cartesian Meditations // Husserl Edmund (in Ukrainian). – Kyiv: Tempora, – 304 p. (in Ukrainian)
7. European Dictionary of Philosophies. Dictionary of Untranslatabilities // Red. Barbara Cassin. – Volume II. – Kyiv: Dukh i Litera, 2011. – 488 p. (in Ukrainian)
8. Indian Philosophy // Red. T. Kononenko (2019). – Kharkiv: Folio, – 142 p. (in Ukrainian)
9. Kebuladze V. (2021). Phenomenological Subjects. Apostolescu, I. (Ed.). (2020). The Subject(s) of Phenomenology: Rereading Husserl. Cham: Springer Nature. // Sententiae, Volume XL, Issue 1, - p. 128-132. <https://doi.org/10.31649/sent40.01.128> (in Ukrainian)
10. Lepp Ignace. (2004). Christian Philosophy of Existence // Lepp Ignace (in Ukrainian). – Kyiv: «Pulsary», – 148 p. (in Ukrainian)
11. McLuhan Marshall. (2008). The Gutenberg Galaxy / McLuhan Marshall (in Ukrainian). – Kyiv: Nika-Centre, – 392 p. (in Ukrainian)
12. Sartre Jean-Paul. (2001). Being and Nothingness. An Outline of Phenomenological Ontology // Sartre Jean-Paul (in Ukrainian). – Kyiv: Solomia Pavlychko's edition "Osnovy", – 854 p. (in Ukrainian)
13. Tsekhmistro I.Z. (2003). Holistic Philosophy of Science // Tsekhmistro I.Z.. – Kharkiv: Akta, – 288 p. (in Ukrainian)
14. Bi Yän Lu. (1999). Niederschrift von der Smaragdenen Felswand // verdeutscht von Wilhelm Gundert. – Carl Hanser Verlag GmbH, Augsburg, b. I, - 581 s.
15. Fung Yu-lan. (1958). A Short History of Chinese Philosophy // New York, the Macmillan Company, – 368 p.
16. Heidegger M. (2023). Being and Time // Heidegger M., translated by John Macquarrie & Edward Robinson. – Printed in the UK: Blackwell Publishing, – 590 p.
17. Liotar Žan-Fransoa. (1980). FENOMENOLOGIJA / Lyotard Jean-François ; prevod Mirjana Zdravković – Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, – 138 s.
18. Radhakrishnan S. (1923). Indian Philosophy / New York, the Macmillan Company, V. 1 – 688 p., v.2 – 822 p.
19. Russel B. (1948). Human Knowledge. Its Scope and Limits // London George Allen and Unwin LTD, – 538 p.
20. The Six Enneads By Plotinus. (2018). This edition was created and published by Global Grey © GlobalGrey. – 862 p.